

ΑΝΑΤΟΛ ΦΡΑΝΣ

ΟΙ ΘΕΟΙ ΔΙΨΟΥΝ

(πρώτο κεφάλαιο)

Ο Εβαρίστ Γκαμελέν, ζωγράφος, μαθητής του Δαβίδ, μέλος του Διαμερίσματος του Πον-Νεφ, άλλοτε Διαμερίσματος Ερρίκου του Δ' είχε πάει από πολύ πρωί στην άλλοτε εκκλησία των Βαρναβιτών που, εδώ και τρία χρόνια, απ' τις 21 Μαΐου του 1790, χρησίμευε για αίθουσα συνεδριάσεων στη Γενική Συνέλευση του Διαμερίσματος. Η εκκλησία αυτή βρισκόταν σε μια στενή και σκοτεινή πλατεία, κοντά στο Δικαστικό Μέγαρο. Στην πρόσοψή της, χτισμένη σε δυο κλασικούς ρυθμούς, στολισμένη μ' ανεστραμένες κονσόλες και διακοσμητικά αγγεία, αλλά βαριά σκυθρωπιασμένη απ' τον καιρό και κακοπαθιασμένη απ' τους ανθρώπους, τα θρησκευτικά εμβλήματα τα είχαν εξαφανίσει με σφυριές και πάνω στην πύλη είχαν γράψει με μαύρα γράμματα το δημοκρατικό έμβλημα: «Ελευθερία, Ισότης, Αδελφότης, ή Θάνατος».

Ο Εβαρίστ Γκαμελέν μπήκε στην εκκλησία: οι θόλοι που είχαν ακούσει τους κληρικούς του θρησκευτικού τάγματος του Αγίου Παύλου να

ψέλνουν τους θείους ύμνους, έβλεπαν τώρα τους κοκκινοσκούφηδες πατριώτες να συγκεντρώνονται για να εκλέξουν τους δημοτικούς άρχοντες ή να συσκεφθούν για τις υποθέσεις του Διαμερίσματος. Οι άγιοι είχαν εξοριστεί απ' τις εσοχές του τοίχου κ' είχαν αντικατασταθεί απ' τις προτομές του Βρούτου, του Ζαν-Ζακ Ρουσώ και του Λε Πελλιέ. Ο πίνακας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είταν στημένος στον απογυμνωμένο βωμό.

Στην εκκλησία αυτή, απ' τις πέντε ως τις έντεκα το βράδι, δυο φορές τη βδομάδα, γίνονταν οι δημόσιες συνεδριάσεις. Ο άμβωνας, στολισμένος με τα εθνικά χρώματα, χρησίμευε για βήμα στους αγορητές. Αντίκρου, πλάι στο μικρότερο άμβωνα, όπου διάβαζαν άλλοτε τον Απόστολο, είχε στηθεί μια χοντροκαμωμένη εξέδρα, προορισμένη για τις γυναίκες και τα παιδιά που μαζεύονταν σε αρκετά μεγάλο αριθμό σ' αυτές τις συγκεντρώσεις. Κείνο το πρωί, μπροστά σ' ένα γραφείο, κάτω απ' τον άμβωνα, καθόταν, φορώντας τον κόκκινο σκούφο και την καρμανιόλα*, ο μαραγκός της πλατείας Τιονβίλ, ο πολίτης Ντυπόν ο πρεσβύτερος, ένας απ' τους δώδεκα της Επιτροπής Επαγρύπνησης. Πάνω στο γραφείο, μαζί με μια μπουκάλα και ποτήρια, υπήρχαν μια καλαμαριά κ' ένα τετράδιο που περιείχε το κείμενο ενός ψηφίσματος που καλούσε τη Συμβατική να διώξει απ' τους κόλπους της τα εικοσιδύο ανάξια μέλη της.

Ο Εβαρίστ Γκαμελέν πήρε την πέννα κ' υπόγραψε.

— Τόξερα, — είπε ο δημοτικός άρχοντας-μαραγκός, — πως θαρχόσουν και συ να βάλεις την υπογραφή σου, πολίτη Γκαμελέν. Είσαι ένας απ' τους αγνούς. Μα το Διαμέρισμά μας δεν έχει φλόγα· του λείπει η αρετή. Πρότεινα στην Επιτροπή Επαγρύπνησης να μη δίνει πιστοποιητικό νομιμοφροσύνης σε κανέναν που δε θάχε υπογράψει το ψήφισμα.

— Είμαι πρόθυμος να υπογράψω και με το αίμα μου, — είπε ο Γκαμελέν, — την προγραφή των προδοτών φεντεραλιστών. Θελήσανε το θάνατο του Μαρά. Πρέπει να ξεκαθαριστούν.

— Αυτό που μας χαντακώνει, — είπε ο Ντυπόν ο πρεσβύτερος, — είναι η αδιαφορία. Απόνα Διαμέρισμα που περιλαμβάνει εννιακόσους πολίτες με δικαίωμα ψήφου, μονάχα πενήντα έρχονται στις συνεδριάσεις. Χτες είμαστε εικοσιοχτώ.

— Τότε πρέπει να υποχρεωθούν νάρχονται οι πολίτες με ποινή προστίμου, — είπε ο Γκαμελέν.

— Ε! ε! — έκανε ο μαραγκός σουφρώνοντας τα φρύδια, — αν έρχονταν όλοι, οι πατριώτες θάταν η μειοψηφία... Τι λες, πολίτη Γκαμελέν, θάθελες να πιεις ένα ποτηράκι στην υγεία των γνήσιων ξεβράκωτων;

— Πάνω στον τοίχο της εκκλησίας, προς το μέρος του σύθρονου, διάβαζε κανείς τα λόγια αυτά (που πλάι τους είταν χαραγμένο ένα μαύρο χέρι που ο δείκτης του έδειχνε το διάδρομο που οδηγούσε στο μοναστήρι): Πολιτική Επιτροπή, Επιτροπή Επαγρύπνησης, Επιτροπή Περιθάλψης. Λίγα βήματα πιο κει είταν η πόρτα του δωματίου που χρησίμευε άλλοτε για σκευοφυλάκιο και πάνω απ' την πόρτα η επιγραφή: Στρατιωτική Επιτροπή. Ο Γκαμελέν έσπρωξε την πόρτα και βρήκε το γραμματέα της Επιτροπής να γράφει σ' ένα μεγάλο τραπέζι, φορτωμένο βιβλία, χαρτιά, κομμάτια ακατέργαστο ασάλι, φυσίγγια και δείγματα από νιτρούχο χώμα.

— Χαίρε, πολίτη Τρουμπέρ. Πώς είσαι;

— Εγώ;... Θαυμάσια.

Ο γραμματέας της Στρατιωτικής Επιτροπής Φορτυνέ Τρουμπέρ έδινε στερεότυπα αυτή την απάντηση σ' όσους ρωτούσαν για την υγεία του, όχι τόσο για να τους πληροφορήσει, όσο για να κόψει αμέσως κάθε κουβέντα σχετικά μ' αυτό το θέμα. Μ' όλο που είταν εικοσιοχτώ χρονών, είχε κιόλας στεγνή επιδερμίδα, αραιά μαλλιά, κόκκινα μήλα, καμπουριασμένη ράχη. Το επάγγελμά του άλλοτε είταν να φτιάχνει ματογυάλια. Είταν ιδιοκτήτης ενός πολύ παλιού καταστήματος οπτικών ειδών, στην προκυμαία των Ορφέβρ, αλλά στα 1791 το παραχώρησε σ' ένα γέρο υπάλληλό του για ν' αφοσιωθεί αυτός στα δημοτικά του καθήκοντα. Απ' τη μητέρα του, μια γοητευτική γυναίκα που πέθανε νεότατη, μόλις είκοσι χρονών, και που οι γεροντότεροι της γειτονιάς διατηρούσαν τη συγκινητική της ανάμνηση, είχε πάρει τα όμορφα, γλυκά και περίπαθα μάτια, τη χλωμάδα και τη δειλία. Απ' τον πατέρα του, τεχνίτη οπτικών ειδών, προμηθευτή του βασιλιά, που πέθανε απ' την ίδια αρρώστια πριν κλείσει τα τριάντα, είχε πάρει την επιμέλεια και την ευθύτητα.

Χωρίς να σταματήσει το γράψιμο, ρώτησε:

— Και συ, πολίτη, πώς τα πας;

— Καλά. Τι νέα ;

— Τίποτα, τίποτα. Καθώς βλέπεις, εδώ έχουμε ησυχία.

— Κ' η κατάσταση;

— Η κατάσταση είναι πάντα η ίδια.

Η κατάσταση είτανε φοβερή. Η καλύτερη στρατιά της Δημοκρατίας

— Ε! ε! — έκανε ο μαραγκός σουφρώνοντας τα φρύδια, — αν έρχονταν όλοι, οι πατριώτες θάταν η μειοψηφία... Τι λες, πολίτη Γκαμελέν, θάθελες να πιεις ένα ποτηράκι στην υγεία των γνήσιων ξεβράκωτων;

— Πάνω στον τοίχο της εκκλησίας, προς το μέρος του σύθρονου, διάβαζε κανείς τα λόγια αυτά (που πλάι τους είταν χαραγμένο ένα μαύρο χέρι που ο δείκτης του έδειχνε το διάδρομο που οδηγούσε στο μοναστήρι): Πολιτική Επιτροπή, Επιτροπή Επαγρύπνησης, Επιτροπή Περιθάλψης. Λίγα βήματα πιο κει είταν η πόρτα του δωματίου που χρησίμευε άλλοτε για σκευοφυλάκιο και πάνω απ' την πόρτα η επιγραφή: Στρατιωτική Επιτροπή. Ο Γκαμελέν έσπρωξε την πόρτα και βρήκε το γραμματέα της Επιτροπής να γράφει σ' ένα μεγάλο τραπέζι, φορτωμένο βιβλία, χαρτιά, κομμάτια ακατέργαστο ασάλι, φυσίγγια και δείγματα από νιτρούχο χώμα.

— Χαίρε, πολίτη Τρουμπέρ. Πώς είσαι;

— Εγώ;... Θαυμάσια.

Ο γραμματέας της Στρατιωτικής Επιτροπής Φορτυνέ Τρουμπέρ έδινε στερεότυπα αυτή την απάντηση σ' όσους ρωτούσαν για την υγεία του, όχι τόσο για να τους πληροφορήσει, όσο για να κόψει αμέσως κάθε κουβέντα σχετικά μ' αυτό το θέμα. Μ' όλο που είταν εικοσιοχτώ χρονών, είχε κιόλας στεγνή επιδερμίδα, αραιά μαλλιά, κόκκινα μήλα, καμπουριασμένη ράχη. Το επάγγελμά του άλλοτε είταν να φτιάχνει ματογυάλια. Είταν ιδιοκτήτης ενός πολύ παλιού καταστήματος οπτικών ειδών, στην προκυμαία των Ορφέβρ, αλλά στα 1791 το παραχώρησε σ' ένα γέρο υπάλληλό του για ν' αφοσιωθεί αυτός στα δημοτικά του καθήκοντα. Απ' τη μητέρα του, μια γοητευτική γυναίκα που πέθανε νεότατη, μόλις είκοσι χρονών, και που οι γεροντότεροι της γειτονιάς διατηρούσαν τη συγκινητική της ανάμνηση, είχε πάρει τα όμορφα, γλυκά και περίπαθα μάτια, τη χλωμάδα και τη δειλία. Απ' τον πατέρα του, τεχνίτη οπτικών ειδών, προμηθευτή του βασιλιά, που πέθανε απ' την ίδια αρρώστια πριν κλείσει τα τριάντα, είχε πάρει την επιμέλεια και την ευθύτητα.

Χωρίς να σταματήσει το γράψιμο, ρώτησε:

— Και συ, πολίτη, πώς τα πας;

— Καλά. Τι νέα ;

— Τίποτα, τίποτα. Καθώς βλέπεις, εδώ έχουμε ησυχία.

— Κ' η κατάσταση;

— Η κατάσταση είναι πάντα η ίδια.

Η κατάσταση είτανε φοβερή. Η καλύτερη στρατιά της Δημοκρατίας

είταν αποκλεισμένη στη Μαγεντία· η Βαλανσιέν πολιορκημένη· το Φοντεναί στα χέρια των βασιλοφρόνων της Βανδέας· η Λυών επαναστατημένη· στα Σεβέν είχε φουντώσει ανταρσία· τα σύνορα, κάτω στα Πυρρηναία, ανυπεράσπιστα στη διάθεση των Ισπανών· τα δυο τρίτα των νομών της χώρας, ή στην κατοχή των εχθρών ή επαναστατημένα· το Παρίσι κάτω απ' την απειλή των αυστριακών κανονιών, χωρίς λεφτά, χωρίς ψωμί.

Ο Φορτυνέ Τρουμπέρ έγγραφε ατάραχα. Τα Διαμερίσματα είχαν επιφορτισμένα απ' την Κομμούνα να στρατολογήσουν δώδεκα χιλιάδες άντρες για τη Βανδέα κι ο Τρουμπέρ συνέτασσε τις οδηγίες τις σχετικές με τη στρατολογία και τον εξοπλισμό του ανάλογου τμήματος που όφειλε να συνεισφέρει το Διαμέρισμα του Πον-Νεφ, πρώην Ερρίκου Δ'. Όλα τα στρατιωτικά ντουφέκια έπρεπε να παραδοθούν απ' τους κατόχους τους στους υπαλλήλους της Επιτροπής. Η εθνοφυλακή του Διαμερίσματος θα εξοπλιζόταν με ντουφέκια κυνηγιού και με πίκες.

— Σου φέρνω, — είπε ο Γκαμελέν, — τον κατάλογο, ποιες και πόσες καμπάνες πρέπει να σταλούν στο Λουξεμβούργο για να γίνουν κανόνια.

Ο Εβαρίστ Γκαμελέν, μ' όλο που ήταν απένταρος, είχε γραφτεί στα ενεργά μέλη του Διαμερίσματος. Ο Νόμος δε χορηγούσε αυτό το προνόμιο παρά μονάχα στους πολίτες που είχαν αρκετά πλούσιοι για να πληρώσουν μίαν εισφορά ίση με τρία μεροκάματα κι απαιτούσε εισφορά ίση με δέκα μεροκάματα, για να δώσει στον εκλογέα το δικαίωμα του εκλέγεσθαι. Αλλά το Διαμέρισμα του Πον-Νεφ, αφοσιωμένο στην ιδέα της ισότητας και θέλοντας να εκδηλώσει την αυτονομία του, χορηγούσε το δικαίωμα αυτό σε κάθε πολίτη που είχε φτιάξει με δικά του έξοδα τη στολή του εθνοφύλακα. Τέτια ήταν κ' η περίπτωση του Γκαμελέν, που ήταν ενεργό μέλος του Διαμερίσματος και μέλος της Στρατιωτικής Επιτροπής.

Ο Φορτυνέ Τρουμπέρ απόθεσε την πέννα του.

— Πολίτη Εβαρίστ, — είπε, — πρέπει να πας στη Συμβατική να ζητήσεις να μας στείλουν εντολή να σκάψουμε στα υπόγεια, να ξεπλύνουμε το χώμα και τα χαλίκια, και να μαζέψουμε το νίτρο. Δεν αρκεί νάχουμε κανόνια, χρειάζεται και μπαρούτι.

Ένας μικρόσωμος καμπούρης, με την πέννα στ' αυτί, με έγγραφα στο χέρι, μπήκε στο πρώην σκευοφυλάκιο. Ήταν ο πολίτης Μπωβιζάζ, της Επιτροπής Επαγρύπνησης.

— Πολίτες, — είπε, — μας ήρθαν άσκημα νέα: ο Κυστίν εξεκένωσε το Λαντάου.

— Ο Κυστίν είναι προδότης! — φώναξε ο Γκαμελέν.

— Θα κατατομηθεί, — είπε ο Μπωβιζάζ.

Ο Τρουμπέρ, με την κάπως λαχανιαστή φωνή του, εξέφρασε τη γνώμη του με τη συνηθισμένη αταραξία του:

— Η Συμβατική δε συγκρότησε μιαν Επιτροπή Κοινής Σωτηρίας για τα μαύρα μάτια. Η διαγωγή του Κυστίν θα εξεταστεί. Κι αν αυτός είναι ανίκανος ή προδότης, θ' αντικατασταθεί από άλλο στρατηγό αποφασισμένο να νικήσει. Κι όλα θα πάνε καλά ! *Ça ira!*

Φυλλομέτρησησε τα χαρτιά του μελετώντας τα με το κουρασμένο του βλέμμα.

— Για να κάνουν οι στρατιώτες μας το χρέος τους ατάραχα και χωρίς λιγοψυχία, πρέπει να ξέρουν πως η συντήρηση εκείνων που αφήσανε πίσω τους είναι εξασφαλισμένη. Αν είσαι και συ της ίδιας γνώμης, πολίτη Γκαμελέν, να προτείνεις μαζί μου στην επόμενη συνεδρίαση να συνεννοηθεί η Επιτροπή Περίθαλψης με τη Στρατιωτική Επιτροπή για να βοηθήσουν τις φτωχές οικογένειες που έχουν δικούς τους στο στρατό.

Χαμογέλασε και σιγοτραγούδησε:

— *Ça ira! ça ira!*

Δουλεύοντας δώδεκα και δεκατέσσερις ώρες τη μέρα πάνω σ' ένα σανιδένιο τραπέζι, για την άμυνα της πατρίδας που βρισκόταν σε κίνδυνο, ο ταπεινός αυτός γραμματέας της Επιτροπής ενός Διαμερίσματος δεν έβλεπε καμιά δυσαναλογία ανάμεσα στο τεράστιο έργο και στα ελάχιστα μέσα που διέθετε. Τόσο πολύ ένιωθε τον εαυτό του δεμένο σε μια κοινή προσπάθεια με όλους τους πατριώτες, τόσο πολύ τον αισθανότανε συνταυτισμένο με το έθνος του, τόσο η ζωή του είτανε συγκερασμένη με τη ζωή ενός μεγάλου λαού. Είταν ένας από κείνους που, γεμάτοι καρτερία κ' ενθουσιασμό, ύστερ' από κάθε ήττα προπαρασκευάζανε τον απίθανο αλλά βέβαιο θρίαμβο. Τόσο πολύ τους είταν απαραίτητο να νικήσουν. Οι ασήμαντοι αυτοί, που είχαν αφανίσει τη βασιλεία, που είχαν ανατρέψει τον παλιό κόσμο, αυτός ο Τρουμπέρ, ο μικροτεχνίτης που έφτιαχνε ματογυάλια, αυτός ο Εβαρίστ Γκαμελέν, ο άσημος ζωγράφος, δεν περίμεναν έλεος απ' τους εχθρούς τους. Δεν είχαν να διαλέξουν παρά ανάμεσα στη νίκη και στο θάνατο. Σ' αυτό οφειλόταν ο ζήλος τους και η αταραξία τους.